

SATYRLERİN NYMPHELERLE İLİŞKİSİNE ÖRNEKLEMELER EXAMPLES FOR THE RELATIONSHIP BETWEEN SATYRS AND NYMPHS

Yaşar ARLI*

Öz

Dionysos'un, Satyrler ve Nymplerle birlikteliği Nysa Dağı'nda başlamıştır. Başlangıçta ölümlü bir annenin çocuğu olan Dionysos, elde ettiği zaferlerle ölümsüzlüğü yakalamış ve Nysa Dağı'ndaki çocukluğu ve sonrasında da Satyrler ve Nympheler kendisine hep eşlik etmiş ve onunla birlikte betimlenerek Dionysos dünyasının öncülerinden olmuşlardır. Dionysos ile ilgili mitolojik anlatımlarda da sıklıkla karşımıza çıkan Satyrler ve Nymplerin bir arada tasvir edildiği eserler aslında çok daha erkene gitmektedir. İlk kez erken dönem seramiklerinde karşımıza çıkan Satyrler ve Nympheler daha sonraki süreçte de sikkeler üzerinde ve heykeltıraşlık eserlerinde görülmektedir. Hellenistik dönemin evrensel tanrısı Dionysos'a eşlik eden Satyrler ve Nympheler, erken dönem seramiklerinde olduğu gibi Hellenistik dönemde de Dionysos'un içerisinde bulunmadığı tematik sahnelerde betimlenmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Satyrler, Nympheler, Dionysos.

Abstract

The relationships between Dionysus and Satyrs and Nymphs started on Mount Nysa. As a son of a mortal mother, Dionysus gains immortality through his victories, and Satyrs and Nymphs accompany him during his childhood on Mount Nysa. They are characterized with him, which in turn they become pioneers of Dionysus's world. Frequently seen in mythological narration, the Satyrs and Nymphs are in fact illustrated in quite earlier narratives. First depicted on early period ceramics, the Satyrs and Nymphs are then seen on coins and sculpted pieces. They are depicted on thematic scenes without Dionysus on early period ceramics.

Keywords: Satyrs, Nymphs, Dionysus.

Giriş

Mitolojik Bağlamda Satyrler, Yunan mitolojisine göre belden yukarısı insan belden aşağısı at, ya da teke biçiminde kuyrukları dolgun ve uzun, ayakları at tırnağı şeklinde olan Satyrler, doğayı sembolize eden cinlerdir (Erhat, 2015, 267). Dolgun ve kalkık şeklindeki cinsel organıyla kırlarda Nymphelerin peşinden koşturana Satyrlerin yüzlerinde okunan hayvanca duygularının yansıması vardır (Korkmaz, 2012, 290). Şarap ve sarhoşluk Tanrısı Dionysos'un alayında yer alan Satyrler, doğa ve kendinden geçmeyle şehvet duygularını da temsil etmektedirler (Korkmaz, 2012, 290).

Mitolojik Bağlamda Nympheler, Mitolojide ikincil tanrıçalar olarak karşımıza çıkan Nympheler, İon lehçesinde Nympe, Dor lehçesinde Nympha, Latince ise Nympha/Lympha olarak adlandırılmışlardır (Dağlı, 2011, 5). Fakat bu kelime Antik Yunan'da aynı zamanda gelin, evlenecek çağa gelmiş genç kız anlamını da taşımaktadır (Larson, 2001, 3, 4). Antik yazında da Nympe kelimesi, mitolojik anlamı dışında, sözcük anlamı olan "gelin" kelimesini karşılayacak şekilde kullanılmıştır (Öztaner, 1999, 10).

Yunan mitolojisine göre hem insan, hem de tanrı niteliklerine sahip olan Nympheler, Baştanrı Zeus'un kızları olan su ve orman perileridir (Salisbury, 2001, 251). Daha doğrusu Antik Yunan'da çoğu zaman soyunuk bir genç kız şeklinde betimlenen ve doğanın muhtelif yönlerinin kişilik kazandırılmış tanrıçalarıdır (Larson, 2001, 4). Gerçek tanrıçalar olmamalarına rağmen Olympos'ta gerçekleştirilen "Tanrılar Toplantısı"na katılabilen ve "ulu" ve "yüce" gibi sıfatlarla anılan Nympheler, insanlar üzerinde adeta ilahi bir etki yaratmışlardır (Erhat, 2015, 219, 220).

Antik Yunanlılar, öykülerin pek çoğunda hem güzellikleri hem de güçleriyle önemli rol oynayan Nympheleri, gezindikleri yerlere göre adlandırmışlardır (Nardo, 2002, 107). Örneğin; denizlerdeki Nereus kızları, tatlı sulardaki Naiaslar, dağlarda gezinenlere Oreaslar; meşe ormanlarında gezinenlere Dryaslar; bir ağaçla birlikte doğup onunla birlikte ölenlerine Hamadryades demişlerdir (Nardo, 2002, 107). Nympheler, Roma döneminde ise genellikle sıcak su kaynaklarının tanrıçaları olarak kabul edilmişlerdir (Korkmaz, 2012, 237).

* Arş. Gör., Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, yasararli@akdeniz.edu.tr.

Dionysos Dünyası, Hellenistik dönemin evrensel tanrısı olan Dionysos aynı zamanda Hellenistik dönemde en çok tasvir edilen ve sevinerek işlenen bir tanrıdır (Smith, 2013, 131). Dionysos dediğimizde aklımıza ayrıca Dionysos'un yarenleri olan bilinen Silenler, Satyrler, Pan ve Hermoaphroditeler de aklımıza gelmektedir; çünkü Dionysos çoğu zaman bu tasvirlerle betimlenmiştir (Can, 2011, 179). Şarap tanrısı olarak nitelendirdiğimiz Dionysos'un yarenlerinden olan Satyrler şarabın verdiği sarhoşluk ve şehvetten dolayı Nymphelere zorla sahip olmaya çalışmışlardır (Estin ve Laporte, 2002, 105; Konuk, 2008, 50).

Dionysos âlemi, erkek Satyrlerin ve dişi Bakkhaların doldurduğu ideal kırsal bir mekandı. Dionysos'un çevresinde thiasos (Dionysos onuruna düzenlenen gece şenliği) adı verilen bir eğlence grubu yer almaktaydı. Bu eğlence grubunun heykeller üzerinde gösterimi ise Hellenistik dönem heykeltıraşlığın en başarılı dallarından biriydi. Bu figürler ayrıca Roma dönemi, Rönesans ve sonrasında da sürekli karşımıza çıkmaktadırlar. Heykellerin abartılı ve heyecanlı dili de kolaylıkla anlaşılmalıdır. Hellenistik thiasos sürekli çoğalan bir grup olmuştur. Kentavroslar, Nymphalar, Hermaphroditoslar ve Pan gibi yeni figürler eklenmiş ve bunlar adeta Dionysos alemine girebilmek için kendi mitolojik öykülerini geride bırakmışlardır (Smith, 2013, 131).

Dionysos, Hellenistik dönemde önem kazanmış ve toplumun pek çok kesiminin ihtiyaçlarına cevap veren "evrensel" bir tanrıydı. Klasik dönemin sakallı, tarım ve bağ bozumu tanrısından, bereketi simgeleyen, yumuşak, Apollon tipli bir tanrı haline dönüşmüştür (Aygüneş, 2006, 19). Krallar Dionysos'u örnek almışlar ve onu ataları olarak kabul etmişlerdir; çünkü aslında onu tercih etmelerinin pek çok sebebi vardı. Dionysos, doğunun fatihi ve hükümdarıydı (Smith, 2013, 131). Tanrı haline gelmiş bu ölümlü, lüks ve görkemli yaşamın "tryphe" simgesiydi (Smith, 2013, 131). Ancak en yaygın işlevi şarap, gülme ve gevşeme tanrısı olmasıydı (Can, 2012, 179). Dionysos'un toprak ve tarımla ilgili yönleri, kurtarıcı bir tanrının daha güçleriyle yer değiştirmişti; çünkü Dionysos'a ait iki önemli mitolojik hikaye söz konusuydu bunlar ise Ariadne'nin kurtarılışı ya da kaçırılışı ve Hindistan'dan dönüş olarak bilinen mitolojilerdir¹ (Aygüneş, 2006, 104). Her iki hikayede de cümbüş yapan thiasosa yer verilmiş ve kişiliklerin tek bir grup altında yok olduğu thiasos yabancı, açıklık yerler ise kendilerine mekan edilmiştir (Smith, 2013, 131). Bu eğlenceli yaşamı, antik şehir yaşamının işlerinden kaçanlara alternatif bir mutluluk sağlamak olarak kolayca gerçeğe uygulayabiliriz (Can, 2012, 179). Sanatta thiasos, Dionysos'a tapanların gerçek hayatta elde ettiği mutluluğun alegorisi veya ona paralel simgesel bir anlatım olmuştur (Teraman, 2007, 40). İdeal Dionysos düzeni çoğunlukla gerçek hayattakinin tam tersiydi; çünkü medeni erkekler vahşileşir, kadınlar ise kendilerini bırakır, cinsler rollerini değiştirir ve maskeler kimliklerini sakladılar (Teraman, 2007, 40, 41). Euripides, "Bakkhalar" adlı eserinde de Dionysos'un karanlık ve yıkıcı yönlerinin yanı sıra bir de Dionysos'a tapanların adak olarak kullandıkları heykellerle birlikte doğal olarak tanrının iyi tarafını da göstermiştir (Teraman, 2007, 60, 61). Ayrıca bu heykeller, şarkı ve dansın basit zevklerine tanrının yaydığı sevinç, neşe ve mutlulukla ilgili olup ve aynı zamanda ehlileştirilmiş, iyiliksever ve artık korkulmaması gereken bir Dionysos anlatımı da ortaya koymuştur (Smith, 2013, 131).

1. Nympheler, Dionysos ve Satyrler

Nymphelerin, Dionysos ile ilişkileri, onun bebekliğinden itibaren başlamaktadır (Tisserant ve Sieberd, 1986, 900). Zeus ile Semele'nin çocuğu olan Dionysos, Semele Zeus'un tanrısız ışığında yandığı için, annesinin karnından kurtarılarak bebese Zeus'un baldırına yerleştirilmiş ve buradan dünyaya gelmiştir (Karaosmanoğlu, 2005, 103). Bebek Dionysos'u Zeus'tan teslim alan Hermes onu büyütmeleri için öncelikle Orkhomenos ve ikinci karısı Ino'ya verir (Konuk, 2008, 52). Kocasının gayrimeşru çocuğuna bakıcılık yapan Athamas ve Ino, Hera tarafından cinnetle cezalandırılınca bebek Dionysos, Nysa Dağı'nda yaşayan Nymphelere emanet edilmektedir (Grimal, 1997, 156-159). Dionysos'u emziren Nysa Nymphelerinin sayısı üç, beş ve altı olmak üzere farklılık göstermekle beraber çoğu antik yazar sayılarını altı olarak vermekte ve isimlerinin ise Kisseis, Nysa, Erato, Eriphia, Bromia ve Polyhymo olduğunu ileri sürmektedir (Dağlı, 2011, 18). Bazı antik yazarlar ise Dionysos'un emanet edildiği Nymphelerin Naksos Adası'nın ya da Kilikia'daki Lamos Irmağı'nın Nympheleri olduğunu aktarsa da, genel kabul edilen yorum Dionysos'un sütannelerinin Nysa Nympheleri olduğu yönündedir (Aygüneş, 2006, 9). Nympheler sadece bebek tanrıyı büyütmeyle kalmamışlar, "Dionysos'a Övgü" de aktarıldığı üzere, tanrı büyüyüp Olymposluların arasında yer alınca da onun kültürünün hizmetkarları olmuşlardır (Karaosmanoğlu, 2005, 103). Güzel saçlı Nympheler onu babasından aldılar, Nysa Dağı'nın vadilerinde besleyip dikkatlice büyüttüler. Orada babasının da arzusuyla güzel kokulu bir mağarada yetişti ve ölümsüzlerin nezdinde tanındı. Böylelikle Nympheler onu önder kabul ederek, onu izlediler ve uçsuz bucaksız orman onların çığlıklarıyla doldu, taşı (Karaosmanoğlu, 2005, 103, 104).

¹ F. M. Aygüneş'in yüksek lisans tezinde bu mitolojik sahneler tüm detaylarıyla anlatılmıştır.

Dionysos kültürünün Nympheler dışında diğer eşlikçileri, gövdenin üstü insan, bacakları ve kulakları at olan Silenuslar ve Satyrlerdir (Camp, 1980, 14 Resim 27). Bu karışık varlıklar Arkaik dönemde Silenus olarak adlandırılmaktayken, MÖ 5. yüzyıldan itibaren ise hem antik yazında hem de ikonografide Silenus ismi bu varlıkların yaşlı ve kişileştirilmiş olanlarına, Satyros ismi ise daha genç ve sarhoşluğun etkisiyle kendisinden geçerek sağa sola saldıran varlıklara verilen isim olmuştur (Dağlı, 2011, 19). Kırsallığı ifade eden bu şehvetli ve şamatacı varlıkların Nymphelerle bağlantılı olmaları kaçınılmazdır. Homeros, "Aphrodite'ye Övgü" adlı eserinde Silenusları mağaralardaki Nymphelerle ve Hermes'le birlikte anmakta iken Strabon ise Hesiodos'un kayıp bir pasajına atıfta bulunarak, Oreiaslarla Satyrosların kardeş olduklarını söylemektedir (Dağlı, 2011, 19). Satyroslarla Nymphelerin ilişkilerine Yunan güldürü dramasının bilinen en erken örnekleri olan Satyros oyunlarında da rastlanılmaktadır. Sophokles'in Oineus oyununda Satyroslar kendilerini Nymphelerin çocukları ve Bakkhos'un hizmetkârı olarak da adlandırmaktadır (Larson, 2001, 296).

Silenuslar ve Nymphelerin ikonografik tasvirleri ilk defa MÖ 6. yüzyıla tarihlenen siyah figürlü vazolarda görülmektedir (Hedreen, 1994, 59, 60 Levha 4a). Bu erken vazolarda Dionysos'un yer almaması, bazı araştırmacıları Silenuslar ve Nympheler arasındaki ilişkinin Dionysos kültüründen önce başladığını da düşündürmüştür. Bu vazolarda Silenuslar ve Nympheler, "Aphrodite'ye Övgü"de betimlendikleri gibi yakın bir ilişki içinde dans ederken, öpüşürken ve kol kola yürürken tasvir edilmişlerdir (Hedreen, 1994, 60). Silenuslar ve Nymphelerin Dionysos ile bağlantılı olarak karşımıza çıktığı ilk tasvir, MÖ 570/60 yılları yıllarına tarihlenen François Vazosu'ndaki Hephaistos'un dönüş sahnesidir (Boardman, 2013, 34 Resim 46.7). Bu tarihten itibaren, Silenusların ve Nymphelerin panter derisi giysi, thyrsos, sarmaşık tacı, yılan gibi Dionysos'a özgü atribüslerle betimlenmeye başladıkları gözlenmektedir. Bu sebeple Silenuslar yanındaki kadınların çoğu zaman mainas olarak tanımlanmıştır. Mainaslar Euripides'in Bakkhai oyununa göre Dionysos'un kültürünü kabul etmeyip, tanrı tarafından delilikle cezalandırılan ve kültü zorla kabul ettirilmiş olan Thebaili kadınlardır (Hedreen, 1994, 64, 65). Daha sonra ise tanrı onuruna kutlanan festivallerin kadın katılımcılarına verilen isimdir. Ne mitolojide ne de yazında Silenuslarla ilgileri yoktur. Bu sebepten dolayı Silenuslar ve Dionysos'un yanında yer alan kadınların Nympe olarak tanımlanmaları daha doğru olacaktır.

2. Satyrler ve Nymphelere ait Heykeltıraşlık Eserleri

Genç Satyrler ve Yaşlı Silenus figürleri Arkaik ve Klasik dönemden beri Dionysos'la gösterilmiş ve vaso resimleri üzerinde de sık sık karşımıza çıkmaktadır (Smith, 2013, 132). Buralarda da vahşi, sarhoş ve şehvetli olarak gösterilmişlerdir. Kısa bir süre sonra keçi ayaklarını kaybetmiş; ancak hayvan kulaklarını, kuyruklarını ve kalkık burunlu yüzlerini korumuşlardır. MÖ 5. yüzyıla ait öyküsel bir grubun parçası olarak, Myron'un yaptığı Marysas, bir Satyre ait ilk önemli heykeldir (İnan, 2003, 43-59; Üreten, 2013, 489-506). MÖ 4. yüzyılın sonunda Praksiteles en az iki kendi başına gösterilmiş ve bir öyküden arındırılmış Satyr heykeli yapmıştır (Boysal, 1967, 77 Resim 91; Stewart, 1990 Levha 510). Bunlar, doğal bir ortamdaymış gibi gösterilen Satyr heykellerinin en erken tarihli olanlarıdır ve her ikisi de iyi bilinmektedir. Biri Plinius tarafından "Periboetos" yani kabaca dünyaca ünlü olarak adlandırılmış ve olasılıkla Yaslanan Satyr tipinde adlandırılmaktadır (Smith, 2013, 132). Yaslanan Satyr, yumuşak, eğimli pozuyla, bir insandan sadece giydiği hayvan postuyla ayırt edilebilecek ince, uygar bir yaratıktır (Resim:1). Kulakları saklanmış, yüzünde Satyr olduğuna dair izler hemen hemen kaybolmuştur. Praksiteles'in yaptığı Satyr heykeli, Hellenistik dönemde de bir anda yayılan Satyr heykelleri için rol model oluşturmaktadır.

Hellenistik heykeltıraşlık, hayvansı genç figürlerden daha yaşlı düşünceli olanlarına kadar farklı tip ve üsluplarda pek çok yeni Satyr tipi yaratmıştır. Pek çoğu hafif ve zarif üslupta olup, Dionysos'un neşeli, oyuncu tarafını yansıtmaktadır. Diğerleri de Hellenistik baroğun daha ciddi, ağırbaşlı ve hatta görkemli tonunu göstermektedir. Aslında bu karşıt gibi görünen üsluplar, bu ideal yaratıkların çeşitli karakter ve hislerini yansıtmak için kullanılan gösterim tarzının da değişik yönleridir.

İnsana benzeyen klasik, yaşlı Satyr tipi, Bebek Dionysos'u taşıyan Silenus heykelidir (Resim:2). Olasılıkla erken Hellenistik döneme tarihlenen bu önemli eser başarılı kopyaları ile bilinmektedir (Bieber, 1961, 37 Resim 85). Bir bacağı önde, yaslanır vaziyetteki duruşu Yaslanan Herakles heykelini (Bieber, 1961 Resim 85) anımsatmaktadır; fakat bu, heykelin Lysippos tarafından yapıldığını göstermez. Borghese Satyri de pek çok kopyasıyla bilinmektedir (Resim:3). O da yaşlı ve ciddi olmasına rağmen farklı bir ifadeye sahiptir. Oldukça dengeli duran helezoni figür düşünceli, Sokrates heykelini anımsatan başıyla çifte flütü çalmaya konsantre olmuş durumdadır. Heykelin konusu belki de Satyrlerin içinde en akıllı ve insan gibi olan Marsyas'tır. Benzer şekilde dans eden Satyrler küçük bronz heykellerde de oldukça sık görülmektedir (Resim:4).

Praksiteles'in Yaslanan Satyri yumuşak, etine dolgun ve insan görünümünde bir figürdür. Hellenistik heykeltıraşlar genç Satyrler için yeni ve diğerlerinden farklı bir vücut ve baş geliştirmişlerdir. Vücut ince, uzun ve dayanıklıdır. Baş kalın adeta fıskıran saçlarla çevrili yuvarlak sırtan bir yüz ve belirgin keçi kulaklarla gösterilmiştir. Yüz açıkça insan olmayan özellikler taşır ve vücudun adaleli üslubu sporcu heykellerini anımsatmaktadır. Ancak onlardan farklı, insanda görülmeyen özellikler tarifi zor olsa bile Satyrlere ait başsız torsolarda bile hemen anlaşılakta ve sporcu heykeli olmadıkları belli olmaktadır. Capitolini Fauno Rosso'su (Resim:5) ile Bebek Dionysos'la gösterilmiş Aphrodisias Satyri (Resim:6) bu örnekler için oldukça önemlidir. Şarap tulumuyla gösterilen daha yaşlı Satyr heykeli (Resim:7) de bunlara benzer ancak belden aşağısı gevşek bir şekilde gösterilen bu figür o genç ve zıpkın Satyrlerden farklıdır. Sarhoş bir vaziyette uzanmış, sağ elini kaldırıp, (görünmeyen) thiasosun müziğinin ritmine uyarak parmaklarını şıklatmaktadır. Sakalları yüzünde parça parça büyümüştür. Gülen yüzünde dişleri belli olmaktadır. Bu tasasız birinin yüzündeki gülüşü yani Dionysos Hilaritasını belirtmektedir (Smith, 2013, 133). Bu Satyrlerin hiçbiri çevresel belgelerle tarihli değildir ve Praksiteles'ten sonra da karşılaştırma yapılabilecek kesin tarihli bir örnek yoktur. Anatomik üslup olarak Lysippos'tan daha geç bir tarihe, MÖ 3. veya 2. yüzyıla atfedilebilirler. MÖ 3. yüzyılda özellikle İskenderiye'de Dionysos aktiviteleri kralların koruması altında gelişme imkanı bulmuştur. Bu heykellere de ilk o zamanda başlanmış olmalıdır.

Diğer bir konumuzu oluşturan Nympheleri ise bizler, Dansa Davet, Pan, Satyr ve Nympe, Satyr ve Hermaphroditos gibi Satyr grupları içinde görmekteyiz. Bunlar Dionysos çevresindeki kadın figürleri en iyi tasvir eden eserler olup, ayrıca hafif Dionysos üslubundadırlar (Dağlı, 2011, 30).

W. Klein tarafından adlandırılan ve rekonstrüksiyonu yapılan Dansa Davet yine W. Klein tarafından Hellenistik Rokoko olarak nitelendirilmiştir (Resim:8). Kyzikos sikkelerinde (Resim:9) görülen bir heykel grubuna dayanarak, tek başlarına bilinen Satyr ve oturan Nympe heykellerinin, asılan Marsyas gibi açık bir grup şeklinde bir arada olması gerektiğini önermiştir (Burada Nympe vahşi olmayan bir Bakkha, Dionysos kırlarında gezen ideal bir kadın manasındadır). Bir kaya üzerinde oturarak sandaletlerini bağlayan, göğüsleri açıkta, cilveli bir Nympe ile onun yanında ayak çalgısıyla tempo tutup parmaklarını şıklatan Satyr görülmektedir. Satyr üslubunun başarılı bu örneği sıkı adaleli ve hafif çarpık bacaklı uzun oranlara sahiptir. Nympe daha ince Aphrodite benzeri bir vücuda ve çok güzel, ideal Dionysos kadını güzelliğini simgeleyen bir başa sahiptir. Yine bu eserlerde görülen yuvarlak yüz, gamzeli yanaklar, çok yüksek elmacık kemikleri, sivri bir çene, gülerken görülen dişlerle adeta Satyrin dişi bir karşılığı yaratılmıştır. Ne kız ne de Satyr olan yeni bir Bakkha üslubu ortaya çıkarılmıştır. Satyr hala şehvetli bir yan taşısa da Nymphelerde vahşilikle ilgili bir iz kalmamıştır.

Çok sayıda kopyası bilinen Satyr ve Nympe grubu (Resim:10-11) Dansa Davete göre daha küçük boyutlu ve daha hafif havalı bir eserdir. Dansa Davet grubundan sonra ister istemez gerçekleşecek bir sonucu yani Satyrin Nympheye saldırmasını konu almaktadır. Dionysos sanatında Satyrler genellikle bitmez bir sıkıntı içinde gösterilmektedirler. Bakkhaları sürekli rahatsız etmekte ve onlarla ilişkiye girmeye çalışmaktadırlar; fakat bu amaçlarına nadiren ulaşmışlardır. Bu tabii ki seyircinin hayal gücüne bırakılmıştır. Satyr ve Nympe grubunda poz ve üslup cinsel saldırıyı bir oyuna dönüştürmüştür. Satyrin oturmuş pozisyonu hiç mi hiç tehlike içermez hatta oyuncu bir ifadeye sahiptir. Dansa Davetteki güçlü Satyr burada daha farklı bir hikaye yaratmış olabilir. Ayrıca burada Nympe oldukça genç görünümlüdür. Pozu çömelen Aphrodite'yi anımsatmakta ve başı Dansa Davet grubundaki Nympheye benzetilmektedir.

3. Nympheler ve Satyrlerin Birlikte Tasvir Edildiği Eserlerin Kronolojik Sıralaması

Antik yazında ve mitolojik sıklıkla karşımıza çıkan ve Nymphelerle en fazla bağdaştırılan özellik olan "dans" hem Yunan hem de Roma sanatında sevinerek işlenmiş bir motiftir. Halka şeklinde veya yan yana dizilerek önündekinin himationundan ya da elinden tutarak dans eden Nympheler, çeşitli sanat eserleri üzerinde ya tek başlarına ya Pan ve Hermes gibi tanrılarla ya da Satyrlerle betimlenmişlerdir.

MÖ 6. yüzyıldan itibaren vazo resimleri ve figürinler dans eden Nympe tasvirlerine ait ilk örneklerini vermeye başlamıştır. Bu erken tasvirlerde genelde bir Nympe ile Pan'ın ya da bir Satyrin çift halinde yaptıkları dans gösterilmektedir. Örneğin; MÖ 580 yılına tarihlenen siyah figürlü bir dinos üzerinde birbirlerine ellerini uzatmış karşılıklı dans eden bir Satyr ve Nympe yer almaktadır (Resim:12). Ayrıca MÖ 6. yüzyılda Satyrler ve Nymphelerin karşımıza çıktığı bir diğer önemli eser François Vazosu'dur (Resim:13). Bu vazo üzerindeki Hephaistos'un Olympos'a dönüşü frizinde, Dionysos alayının bir parçası olarak Nympheler ile Satyrler betimlenerek, onların vahşi doğası vurgulanmıştır.

MÖ 5. yüzyılda ise sahnelerdeki figür sayılarında da bir artış gözlenmektedir. MÖ 5. yüzyıla tarihlenen siyah figürlü bir Khalkidike krateri ile birlikte çağdaşı amphora üzerinde de birbirleriyle dans

eden yedi Satyr ve Nymphe betimi yer almaktadır. Her iki tasvirdeki ortak özellik ise Nymphelerin dans ederken krotala çalmaları ve bir kollarını yukarıya doğru kaldırmalarıdır (Resim14, 15).

MÖ 4. yüzyılın seramik repertuarına bakıldığında, tıpkı MÖ 5. yüzyılda olduğu gibi Nymphelerin, Pan veya Satyrlerle çiftler halinde dans ettikleri betimlerinde yaygın olduğu görülmektedir (Dağlı, 2011, 30, 31).

Hellenistik dönemde de Satyrler ve Nymphleri dans ederken gösteren serbest plastik örnekler karşımıza çıkmaktadır. Klein, MS 200 yıllarına tarihlenen Kyzikos sikkelerinde görülen bir Satyr ve Nymphe heykelinin betimine dayanarak (Resim:9) tek başlarına bilinen Satyr ve oturan Nymphe heykellerinin bir grup şeklinde bir arada olmasını önermiştir. Yine Klein tarafından bu grup "Dansa Davet" olarak adlandırılmış ve rekonstrüksiyonu yapılmıştır (Resim:10). Grupta bir kaya üzerinde oturan, yarı çıplak, ayağını öne uzatarak sandaletini bağlayan bir Nymphe ile onun karşısında çıplak ayakta duran ya kroupezion ya da başka ayak çalgısıyla tempo tutarak ellerini çırpan Satyr tasvir edilmiştir. Brinkerhoff, bu kompozisyonu MÖ 250-150 yıllarına tarihlendirirken, Klein ise bu grubu "Hellenistik Rokoko" olarak nitelendirmiştir ve MÖ 150 yılına tarihlendirmiştir (Dağlı, 2011, 35; Smith, 2013, 134).

Roma İmparatorluk döneminde ise bu grup, Hadrian döneminden Severus dönemine kadar oldukça popülerdir. Grup, ikonografik olarak Nympheyi dans ederken betimlese de, konunun içeriği açısından Nymphelerin dansla olan yakın ilişkisini göstermesi açısından oldukça değerlidir (Dağlı, 2011, 35).

Sonuç

Dionysos'un yarenlerinden olan Satyrler ve Nympheler, ilk kez MÖ 6. yüzyıla tarihlenen erken dönem seramiklerinde karşımıza çıkmaktadır. Bu seramikler üzerinde de dans, eğlence ve şehvetin imgesi olarak resmedilmişlerdir. Heykeltıraşlık eserlerinde de mitolojik bir anlatımla karşımıza çıkan Myron'un Athena-Marsyas grubundaki Marsyas heykeli, bağımsız Satyr heykellerinin öncüsü niteliğindedir. Orijinalinin MÖ 4. yüzyıla ait olduğunu bildiğimiz Praksiteles'in Yaslanan Satyr heykeli de kendinden sonraki tüm Satyr heykellerine rol model olmuştur. Satylerin, Nymphelerle birlikte tasvir edildiği Dansa Davet grubundaki kompozisyon ise MS 2. yüzyıla tarihlenen Kyzikos sikkesi üzerindeki tematik sahnedeki yola çıkılarak Roma İmparatorluk döneminde de pek çok kopyası yapılmıştır. Stilistik olarak irdelendiğinde de orijinalinin Hellenistik döneme tarihlendirildiği Satyr ve Nymphe birlikteliği Roma İmparatorluk döneminde de en bilinen kompozisyonlardan biridir.

KAYNAKÇA

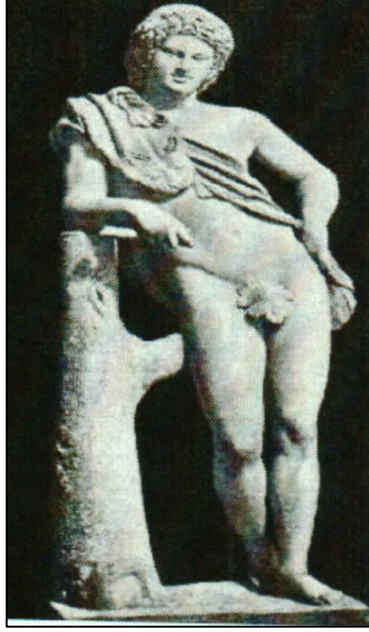
- Andrae, Bernard (2001). *Skulptur des Hellenismus*. München: Hirmer Verlag Gmbh.
- Aygüneş, Fatih M. (2006). *Roma Dönemi Anadolu ve Doğu Akdeniz Mozaik Sanatı'nda Dionysos Betimleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Baker, E. Kip (2015). *Antik Yunan ve Roma Hikayeleri*. O. Aydın (Çev.). İstanbul: Altın Bilek Yayınları.
- Bieber, Margarete (1961). *The Sculpture of Hellenistic Age*. Newyork: Columbia University Press.
- Boardman, John (2005). *Yunan Sanatı*. İstanbul: Homer Kitabevi ve Yayıncılık Ltd. Şti.
- Boardman, John (2013). *Siyah Figürlü Atina Vazoları*. İstanbul: Homer Kitabevi ve Yayıncılık Ltd. Şti.
- Boysal, Yusuf (1967). *Grek Klasik Devir Heykeltıraşlığı: İ. Ö 5. ve 4. yüzyıllar*. Ankara: Güzel İstanbul Matbaası.
- Can, Şefik (2011). *Klasik Yunan Mitolojisi*. İstanbul: Ötüken Neşriyat A. Ş.
- Camp, John McK. (1980). *Gods and Heroes in the Athenian Agora*. Athens: American School of Classical Studies at Athens.
- Dağlı, İpek (2011). *Nympheler ve Lykia'dan Nymphelere Adanmış Kabartmalar*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Dierichs, Angelika (1997). *Erotik in der Kunst Griechenlands*. Germany: Philipp von Zabern.
- Erim, Kenan T. (1990). *Aphrodisias: A Guide to the Site and Its Museum*. İstanbul: Net Turistik Yayınları.
- Erhat, Azra (2015). *Mitoloji Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi A. Ş.
- Estin, Colette ve Laporte, Helene (2002). *Yunan ve Roma Mitolojisi*. M. Eran (Çev.). Ankara: TÜBİTAK Yayınları.
- Grimal, Pierre (1997). *Mitoloji Sözlüğü: Yunan ve Roma*. S. Tamgüç (Çev.). İstanbul: Sosyal Yayınlar.
- Hedreen, Guy (1994). Silens, Nymphs, and Maenads. *The Journal of Hellenistic Studies*, 114: 47-69.
- İnan, Jale (2003). *Perge'nin Roma Devri Heykeltıraşlığı II*. N. Başgelen (Yay.). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Karaosmanoğlu, Mehmet (2005). *Mitoloji ve Ege'nin Tanrıları*. Erzurum: Eser Ofset Matbaacılık.
- Konuk, Tuba (2008). *Antik Yunan ve Roma'da Din, Mitos ve Çocuk Görünümlü Tanrılar*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Korkmaz, Mehmet (2012). *Mitoloji Sözlüğü*. Ankara: Alter Yayıncılık.
- Larson, Jennifer (2001). *Greek Nymphs: Myth, Cult, Lore*. New York: Oxford University Press.
- Nardo, Don (2002). *The Greenhaven Encyclopedia of Greek and Roman Mythology*. ABD: Greenhaven Press.
- Öztaner, S. Hakan (1999). *Alexandria Troas Nymphaionu*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Pollitt, J. Jordan (1987/1999). *Art in the Hellenistic Age*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Salisbury, Joyce E. (2001). *Encyclopedia of Women in the Ancient World*. California: ABC, Clio, Inc.
- Smith, R. R. Redfern (2013). *Hellenistik Heykel*. İstanbul: Homer Kitabevi ve Yayıncılık Ltd. Şti.
- Stewart, Andrew (1990). *Greek Sculpture Volume II: Plate*. New Haven & London: Yale University Press.

Teraman, Özel (2007).*Roma Dönemi Tiyatro-Tapınak Kompleksleri ve Anadolu'daki İz Düşümleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Tisserant, Halm M. ve Siebert, G. (1986).*Nymphaei*. *LIMC*, VI: 891-900.

Üreten, Hüseyin (2013).*Manisa Müzesi'ndeki Marsyas Heykeli'nin İkonografik Çözümlemesi ve Apameia Üzerine Bir Araştırma*. *History Studies: International Journal of History*, 5.2: 489-506.

RESİMLER

Resim: 1. Yaslanan/Dinlenen Satyr. Praksiteles'in MÖ 4. yüzyıla tarihlenen eserinin, Roma İmparatorluk dönemi kopyası (Boysal, 1967, 77 Resim 91; Baker, 2015, 163 Resim 17).

Resim:2. Bebek Dionysos'u tutan Silenus Heykeli. MÖ 300'lere tarihlenen orijinal bir eserin, Roma İmparatorluk dönemi kopyası (Smith, 2013, 146 Resim 149).

Resim:3. Borghese Satyri (Marsyas). MÖ 300'lere tarihlenen orijinal bir eserin, Roma İmparatorluk dönemi kopyası (Pollitt, 1999, 53 Resim 46; Andraea, 2001, 39 Resim 64).

Resim:4. Nikomedialı Satyr (Bronz). MÖ 3. yüzyıl (Smith, 2013, 147 Resim 151).

Resim:5. Fauno Rosso. Hadrian Villası'ndan. MÖ 3. veya 2. yüzyıla ait orijinal bir eserin, Roma İmparatorluk dönemi kopyası (Smith, 2013, 147 Resim 152).

Resim:6. Satyr ve Bebek Dionysos. MÖ 3. veya 2. yüzyıla ait bir orijinal bir eserin, Aphrodisias'taki Roma İmparatorluk dönemi kopyası (Erim, 1990, 97 Resim 131).

Resim:7. Şarap Tulumlu Satyr. Sağ elinin parmaklarını şıklatırken. MÖ 3. veya 2. yüzyıla ait bir orijinal bir eserin, Roma İmparatorluk dönemi kopyası (Smith, 2013, 148 Resim 156).

Resim:8. Dansa Davet. Satyr zillerle ve ayak çalgısı ile tempo tutmakta, oturan Nymphe de sandaletlerini çıkarmaktadır. Kyzikos sikkelerinden bilinen kompozisyon. MÖ 3. veya 2. yüzyıla ait orijinal bir eserin Roma İmparatorluk dönemi kopyası (Andreae, 2001, 184 Resim 139).

Resim:9. Dansa Davet. Kyzikos Sikkesi. MS 2. yüzyıl (Tisserent ve Siebert, 1986 Resim 39).

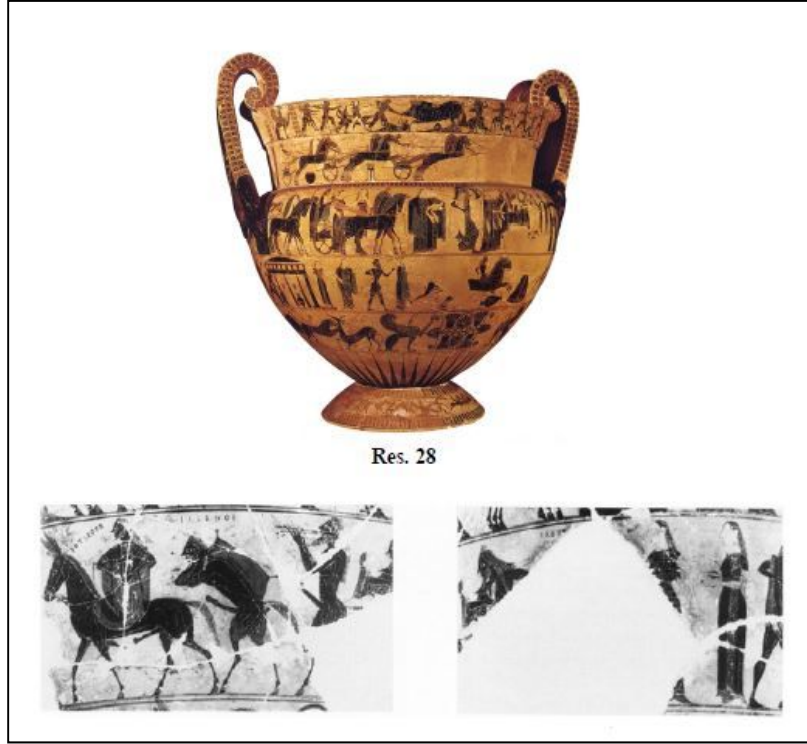
Resim:10. Satyr ve Nymphe Grubu. MÖ 3. veya 2. yüzyıla ait orijinal bir eserin, Roma İmparatorluk dönemi kopyası (Pollitt, 1987, 133 Resim 141).

Resim:11. Satyr ve Nymphe/Hermaphroditos Grubu. MÖ 3. veya 2. yüzyıla ait bir orijinal eserin, Roma İmparatorluk dönemi kopyası (Pollitt, 1999: 132 Resim 140; Boardmann, 2005, 231 Resim 229).

Resim:12. MÖ 580 yılına tarihlenen dinos üzerinde Satyr ve Nymphe dans etmektedir. (Dağlı, 2011 Levha 1.1).

Res. 28

Resim:13. MÖ 6. yüzyıla tarihlenen François Vazosu. Bu vazo üzerindeki Hephaistos'un Olympos'a dönüşü frizinde, Dionysos alayının bir parçası olarak betimlenen Satyrler ve Nymphelerle birlikte onların vahşi doğası vurgulanmıştır (Boardman, 2013, 42, 43, 44 Resim 46; Hedreen, 1994, 47, 48 Levha 1a).

Resim:14.

Resim:14-15. Siyah figürlü bir krater/amphora üzerinde birbirleriyle dans eden Satyrler ile birlikte Nympheler yer almaktadır. Her iki tasvirdeki ortak özellik Nymphelerin dans ederken krotala çalmaları ve bir kollarını yukarıya doğru kaldırmalarıdır (Dierichs, 1997, 28 Resim 27; Dağlı, 2011 Levha 2.3,4).